

«Σταυροφορίες, ένα συγκρουσιακό θέμα»

Τσαγκούρη Όλγα

Φιλολόγος, Σύμβουλος Γ', Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής
olgatsr@yahoo.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εργασία αποτελεί ένα εγχείρημα διδακτικής προσέγγισης της θεματικής ενότητας των «Σταυροφοριών», απευθυνόμενη στους μαθητές της Β' Λυκείου. Η επιλογή της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας έγινε με βασικό άξονα τον συγκρουσιακό χαρακτήρα του θέματος, το οποίο λόγω της πολυπλοκότητάς του, δημιουργεί πολλές δυσκολίες στη διδακτική πράξη. Στόχος είναι η παρουσίαση μιας εναλλακτικής πρότασης, η οποία θα αναδεικνύει τις πολύπλευρες πτυχές του θέματος, έτσι ώστε μετά το πέρας της διδασκαλίας οι μαθητές θα έχουν κατανοήσει το σημαίνον αυτό ιστορικό γεγονός του Μεσαίωνα και με αφορμή αυτό θα είναι σε θέση να αναλύσουν και να κρίνουν τα τρέχοντα συμβάντα της εποχής που διανύουμε. Το παρόν διδακτικό πλάνο απευθύνεται κυρίως σε εκπαιδευτικούς-εν προκειμένω σε φιλόλογους-, οι οποίοι, επιθυμούν να προσεγγίσουν το θέμα διεπιστημονικά εμπλέκοντας, παράλληλα, στη διδακτική διαδικασία και τη χρήση ΤΠΕ. Αρχικά, θέτονται οι στόχοι, ενώ στη συνέχεια, θα αναλυθεί το διδακτικό πλάνο, το οποίο θα αναπτυχθεί σε τρεις διδακτικές ώρες, κατά μια ώρα διευρυμένο από το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών. Κατά τη διάρκεια της εξέλιξής του, θα γίνει ανάλυση και αιτιολόγηση των μεθόδων που θα εργαλειοποιηθούν για την επίτευξη των προαναφερθέντων στόχων. Θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι η εκπαιδευτική διαδικασία θα είναι το αποτέλεσμα πολλών τεχνικών και μεθόδων, καθώς καμία τεχνική δεν εγγυάται εξ ορισμού την επιτυχία του διδακτικού έργου. Στο τελευταίο μέρος, θα αναλυθεί ο τρόπος με τον οποίο θα αξιολογηθούν οι μαθητές και, επομένως, η επιτυχία ή μη της διδακτικής προσέγγισης που παρουσιάστηκε. Το διδακτικό σχέδιο αξιολογήθηκε στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος «Ιστορία, Διδακτική και Νέες Τεχνολογίες» του Ιόνιου Πανεπιστημίου.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Σταυροφορίες, Ιερός Πόλεμος, Συγκρουσιακό Θέμα, Διδακτική Ιστορίας

Στόχοι Διδακτικής Ενότητας

Η διαδικασία της διδασκαλίας καθορίζεται σε σημαντικό βαθμό από την τήρηση βασικών παιδαγωγικών αρχών όπως είναι η διαμόρφωση του κατάλληλου περιβάλλοντα χώρου της τάξης, η άψογη κατάρτιση του θέματος από τον εκπαιδευτικό, αλλά και η κατάλληλη προετοιμασία των μαθητών για διάλογο και συμμετοχή κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Η διαμόρφωση της τάξης με την τοποθέτηση των θρανίων σε κυκλικό σχήμα παραπέμπει αυτόματα στην ανάγκη ανάπτυξης συνεργασίας μεταξύ των μαθητών, καθώς ευνοεί το συνεργατικό και συμμετοχικό κλίμα μέσα στην εκπαιδευτική δραστηριότητα, δημιουργώντας μια κοινή δέσμευση για προσφορά και συμμετοχή στις δραστηριότητες που θα λάβουν χώρα με τη θέση του εκπαιδευτικού να είναι διακριτή και ενισχυτική προς κάθε μαθητή. Επιπλέον, η παρουσία του διδάσκοντα από κάθε οπτική γωνία εγγυάται τον έλεγχο της τάξης, αλλά και την άμεσή του πρόσβαση όπου και όταν του ζητηθεί, μιας και οι μαθητές θα λάβουν ενεργό μέρος στη διαδικασία της μάθησης (Κόκκος, 2008).

Αρχικά, λήφθηκαν υπόψη τα εγγενή προβλήματα που παρουσιάζει η διδασκαλία της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας, καθώς πρόκειται για μια ιδιαίτερα δυσνόητη εποχή με τις παραστάσεις, αλλά τις αναφορές σ' αυτή να είναι ελάχιστες και, πολλές φορές, εσφαλμένες. Ο διδάσκων οφείλει να μην αρκестεί σε μια επιφανειακή γεγοντολογική κάλυψη της εποχής, αλλά να προσεγγίσει-στο βαθμό που είναι δυνατό- όλες τις οπτικές και τις εκφάνσεις που σχετίζονται είτε με το καθεαυτό γεγονός, είτε με μεταγενέστερα γεγονότα που οφείλονται σε αυτό ή προσιδιάζουν με αυτό. Συγκεκριμένα, όταν λήξουν οι προβλεπόμενες διδακτικές ώρες, επιθυμούμε οι μαθητές να έχουν αναπτύξει δημιουργικές μορφές σκέψης, η απόκτηση των οποίων προϋποθέτει την κατάκτηση διαφορετικών τύπων γνώσης με σκοπό να είναι σε θέση να φέρουν εις πέρας διαφορετικού τύπου πρακτικές (Σχολινάκη-Χελιώτη, <http://dide-anatol.att.sch.gr/tte/didistor10.doc>).

Αναφερόμαστε, αρχικά, στο γνωστικό πεδίο, καθώς επιθυμούμε οι μαθητές μας:

- Να έρθουν σε επαφή και να εξοικειωθούν με την έννοια της Σταυροφορίας ως προς τους τόπους που έλαβαν χώρα, το χρόνο και τα βασικά πρόσωπα που διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στη διεξαγωγή τους.
- Να μάθουν ποιοι ήταν οι Σταυροφόροι – την οικονομική τους κατάσταση, τις φιλοδοξίες, τα όνειρά τους, τις φιλίες και τις αντιπαλοτήτες τους- έτσι ώστε να διαισθανθούν στον μεγαλύτερο δυνατό βαθμό το κλίμα της εποχής.
- Να αντιληφθούν την πολιτική, κοινωνική και οικονομική πραγματικότητα της Δύσης και της Ανατολής την εποχή που λαμβάνουν χώρα οι Σταυροφορίες.
- Να κατανοήσουν την ουσιαστικότερη έννοια των «Σταυροφοριών» ως προς τα βαθύτερα κίνητρα, τις επιδιώξεις και τους στόχους για τους οποίους έγιναν, συλλαμβάνοντας το μέγεθος του ιστορικού γεγονότος.
- Να εντοπίσουν τα αίτια, τις αφορμές, αλλά και τη μεταξύ τους σχέση για να μπορούν να αναλύσουν κριτικά το ιστορικό γεγονός.
- Να γνωρίσουν τις συνθήκες κάτω από τις οποίες έγινε η Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους το 1204, συνειδητοποιώντας και εκτιμώντας τις συνέπειες και τα αποτελέσματα που είχε στην ιστορική συνέχεια.
- Να αποκτήσουν την ικανότητα παραλληλισμού του ιστορικού γεγονότος του Μεσαίωνα με σύγχρονα γεγονότα που δύναται να ονομαστούν «Σταυροφορίες»
- Να μπορούν να αξιοποιήσουν τις σύγχρονες παρεχόμενες πληροφορίες και, ως εκ τούτου, να είναι σε θέση να αντιλαμβάνονται την εργαλειοποίηση της θρησκείας στο σήμερα και στην κοινωνία που ζουν.

Σε παράλληλο επίπεδο, επιθυμούμε να κατακτηθούν οι ακόλουθες δεξιότητες :

- Να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές την αναγκαιότητα κριτικής αξιολόγησης των πηγών για την απόκτηση της ιστορικής γνώσης.
- Να δραστηριοποιηθούν στη διερευνητική-βιωματική μάθηση.
- Να εκτιμήσουν την αποτελεσματικότητα της συνεργατικής μάθησης.
- Να ασκηθούν στην πολύπλευρη και πολυπρισματική προσέγγιση της ιστορίας μέσα από τον εντοπισμό και την ανάλυση κειμενικών και εικαστικών ιστορικών πηγών.
- Να εντοπίζουν και να προσδιορίζουν τα ουσιαστικά μέρη ενός γεγονότος και όχι λεπτομέρειες που αλλοιώνουν το βασικό κορμό της γνώσης.
- Να αναπτύξουν την κριτική τους σκέψη.
- Να εξοικειωθούν με το λεξιλόγιο της συγκεκριμένης ιστορικής ενότητας

Τέλος, το τρίτο επίπεδο αφορά τη γενικότερη στάση που επιθυμούμε να αποκτήσουν οι μαθητές απέναντι στα προβλήματα και στα δρώμενα της σύγχρονης κοινωνίας:

- Να χρησιμοποιούν τις γνώσεις που έχουν κατακτήσει στην καθημερινή τους ζωή
- Να υιοθετήσουν μια περισσότερο κριτική οπτική απέναντι στις εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα και να μην δέχονται άκριτα τις όποιες παρεχόμενες πληροφορίες.
- Να ευαισθητοποιηθούν και να προβληματιστούν σε σχέση με θεσμούς, νοοτροπίες και πρακτικές που ισχύουν στη σημερινή κοινωνική πραγματικότητα.
- Να θέσουν τις βάσεις για να γίνουν σκεπτόμενοι και δραστήριοι πολίτες.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΠΛΑΝΟ

Α' Διδακτική Ενότητα

Η ενότητα, λοιπόν, θα έχει ως αφορμή την εικόνα ενός Σταυροφόρου, εγείροντας με τον τρόπο αυτό την περιέργεια των μαθητών, καθώς οπτικοποιούν τους ανθρώπους που πρωταγωνίστησαν στο ιστορικό γεγονός που θα μελετηθεί έτσι ώστε να τον παρατηρήσουν και να διατυπώσουν ερωτήματα σχετικά με την εικόνα που βλέπουν. Ο εκπαιδευτικός γράφει στο μέσο του πίνακα την έννοια και γύρω από αυτή αποτυπώνει τα ερωτήματα των παιδιών εφαρμόζοντας κατά ένα τρόπο την τεχνική της ιδεοθύελλας. Οι μαθητές διατυπώνουν αυθόρμητα ερωτήματα όπως ποιός είναι αυτός που βλέπουν, πότε έζησε, γιατί πολέμησε, τι πίστευε κ. ο. κ. χωρίς ο διδάσκων να επεμβαίνει. Όταν καταγραφούν όλα τα ερωτήματα, γίνεται εκ μέρους του διδάσκοντα ένας μικρός μονόλογος, ο οποίος έχει ως σκοπό να συγκεκριμενοποιήσει τον σκοπό του μαθήματος και να θέσει τα όρια μέσα στα οποία θα

κινηθούν αυτός και οι μαθητές. Ουσιαστικά, θα επαναλάβει τις ερωτήσεις που έχουν ειπωθεί ήδη από τους μαθητές του, ενώ, ταυτόχρονα, στον μικρό μονόλογό του θα δείξει και τον σχολικό χάρτη των Σταυροφοριών, στον οποίο αποτυπώνονται οι πορείες που ακολουθήθηκαν από τους συμμετέχοντες και των τεσσάρων σταυροφοριών έτσι ώστε καθ' όλη τη διάρκεια του μαθήματος οι μαθητές να βλέπουν τις περιοχές που έλαβαν χώρα, τα γεγονότα που εξετάζουν, όπως επίσης και τις χρονολογίες της έναρξης και της λήξης για να κατανοήσουν την χρονική έκταση του γεγονότος.

Το επόμενο βήμα είναι ο χωρισμός της τάξης σε πέντε ομάδες (η τάξη όπου έγινε η διδασκαλία αποτελούνταν από 15 μαθητές) ακολουθώντας την ομαδοσυνεργατική μέθοδο. Βασικό κριτήριο διαχωρισμού των ομάδων όπου εφαρμόστηκε το παρόν διδακτικό σχέδιο αποτέλεσε η μέχρι τότε επίδοσή τους στο μάθημα. Με άλλα λόγια, συγκροτήθηκαν πολυδύναμες ομάδες έτσι ώστε να αναπτυχθούν όλα τα οφέλη της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας. Σε όλες τις ομάδες δίνονται ξεχωριστές πηγές με την ανάλυση των οποίων θα δοθούν και οι απαντήσεις στα ερωτήματα που έχουν καταγραφεί στον πίνακα: Οι άξονες πάνω στους οποίους θα εργαστούν οι μαθητές είναι οι ακόλουθοι:

- Στην πρώτη ομάδα δίνονται αποσπάσματα πηγών με σκοπό οι μαθητές να κατανοήσουν τη θέση που κατείχε η θρησκεία στον τρόπο ζωής και αυτοαντίληψης των Λατίνων και τον τρόπο με τον οποίο η εξουσία τη χρησιμοποίησε για τη συγκρότηση των Σταυροφοριών.
- Στη δεύτερη ομάδα δίνονται πηγές, οι οποίες έχουν ως στόχο να κατανοήσουν οι μαθητές τις σχέσεις που εξελίσσονταν μεταξύ των Βυζαντινών και των Λατίνων και πως αυτές διαφοροποιούνταν ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούσαν, αλλά και την άποψη των δύο πλευρών που «συνεργάζονταν» μεταξύ τους.
- Στην τρίτη ομάδα δίνονται πηγές, οι οποίες θα προβάλλουν στους μαθητές τη σχέση των Σταυροφόρων μεταξύ τους, ενδεικτικά της μη ύπαρξης μιας κοινής φιλοσοφίας και ιδέας, η οποία τους συνένωνε και τους ωθούσε στον πόλεμο εναντίον των αλλόθρησκων.
- Η τέταρτη ομάδα θα ασχοληθεί με πηγές που αναφέρονται στην Άλωση της Πόλης το 1204, γεγονός το οποίο αποτελεί σημείο αναφοράς για το τέλος των Σταυροφοριών, αλλά και τη μετέπειτα εξέλιξη του Βυζαντίου.
- Στην πέμπτη ομάδα θα δοθούν πηγές που συνδέουν το ιστορικό γεγονός με το σήμερα και δείχνουν τον τρόπο με τον οποίο μετασχηματίστηκε η νοηματοδότηση της έννοιας Σταυροφορίας, αλλά και το ηθικό βάρος που φέρει στις μέρες μας.

Ο εκπαιδευτικός παραχωρεί στους μαθητές περίπου δέκα πέντε λεπτά για να εργαστούν με τις πηγές που τους έχουν μοιραστεί, αφού έχει ζητήσει από την κάθε ομάδα να υπογραμμίσει τις λέξεις-κλειδιά του κειμένου της και να καταγράψει τη βασική ιδέα βοηθώντας και καθοδηγώντας τους διακριτικά. Αφού ολοκληρωθεί η ομαδική εργασία, επανέρχεται η τάξη στον πίνακα και στα ερωτήματα που έχουν διατυπωθεί καλώντας ο εκπαιδευτικός τους μαθητές να τα απαντήσουν. Στα δεκαπέντε λεπτά που απομένουν, η κάθε ομάδα παρουσιάζει τα αποτελέσματα που έχουν προκύψει από την μελέτη των πηγών της και όλοι μαζί στην τάξη-καθηγητής και μαθητές- συμπληρώνουν το σχεδιάσμα του πίνακα έχοντας ο καθηγητής τον κεντρικό ρόλο, μιας και καλείται να εξηγήσει τα ακριβή περιστατικά για την κάθε μια από τις πηγές που δόθηκαν (Κόκκινος, Μαυροσκούφης, Γατσωτής, Λεμονίδου, 2010). Με τη λήξη, επομένως, της πρώτης διδακτικής ώρας, οι μαθητές κατά πρώτο λόγο θα έχουν έρθει σε επαφή με το ιστορικό γεγονός των Σταυροφοριών, καθώς θα έχουν γνωρίσει τότε, από ποιον, γιατί, που και με ποια αφορμή ξεκίνησαν. Η πρώτη γνωριμία με το πολύπλοκο αυτό ιστορικό φαινόμενο στοχεύει όχι στην απομνημόνευση ονομάτων και γεγονότων, αλλά στην κατανόηση του κλίματος και στην εξοικείωση με τόπους και γεγονότα που θα αναλυθούν στη συνέχεια.

Δεύτερη Διδακτική Ώρα

Η δεύτερη διδακτική ώρα του μαθήματος στοχεύει να κατανοήσουν οι μαθητές τη διαφορούμενη έννοια των Σταυροφοριών, τον τρόπο που οι πολιτικές επιδιώξεις καλύφθηκαν κάτω από τον θρησκευτικό μανδύα με την έννοια του ιερού πολέμου. Για να γίνει αυτό περισσότερο κατανοητό, θα προβληθεί στους μαθητές ένα βίντεο-ντοκιμαντέρ διάρκειας 19 λεπτών: ο βασικός λόγος έκθεσης των παιδιών στα εποπτικά μέσα είναι η διευκόλυνση τους να κατανοήσουν πολύπλοκα ιστορικά γεγονότα μέσω της χρήσης περισσότερων αισθήσεων και, ως εκ τούτου, η διευκόλυνση στη διαδικασία της μάθησης (Κόκκος, 2008). Η επιλογή του ντοκιμαντέρ, το οποίο είναι μέρος από την τετράωρη ταινία *Crusades and the Cross, full version, part 1*, του History Channel (μεταγλωττισμένο στην ελληνική γλώσσα), έγκειται στην παρουσίαση της έναρξης της πρώτης Σταυροφορίας, καθώς παρουσιάζει το κλίμα-κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό- της εποχής: συγκεκριμένα, καταδεικνύει τη δυσχερή θέση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας από την επέκταση των μουσουλμάνων, την επιθυμία της Δυτικής Εκκλησίας να αποκτήσει μεγαλύτερη πολιτική και οικονομική επιρροή στην περιοχή της Ανατολής, ενώ ταυτόχρονα, παρουσιάζονται και τα κίνητρα των Σταυροφόρων. Η ταινία με παραστατικούς χάρτες απεικονίζει την μετακίνηση των Λατίνων από τις περιοχές όπου κατοικούσαν και όλη την πορεία τους προς την Ανατολή δίνοντας γραφικά το κλίμα και τον φανατισμό που επικρατούσε. Επίσης, στα θετικά που αποκομίζουμε από την εν λόγω προβολή είναι η άμεση επαφή των μαθητών μας με αισθητικά στοιχεία της εποχής, καθώς βλέπουν τις στολές και γενικότερα την ενδυμασία της εποχής, τα όπλα που χρησιμοποιούσαν, τον τρόπο με τον οποίο μετακινούνταν, τη χλιδή του Βυζαντίου, αλλά και την αίσθηση ότι κατανοούν τους πρωταγωνιστές, μιας και βλέπουν τους απλούς πολεμιστές να ονειρεύονται «το γάλα και το μέλι της Ανατολής». Με τη λήξη της προβολής, θα διεξαχθεί συζήτηση με τους μαθητές με κατευθυνόμενες και κλειστού τύπου ερωτήσεις από τον εκπαιδευτικό, σκοπός των οποίων θα είναι η προσπάθεια αποσαφήνισης των βαθύτερων κινήτρων και αιτιών της έναρξης των Σταυροφοριών και ο τρόπος συγκάλυψής τους κάτω από τον θρησκευτικό μανδύα.

Αν δεν υπάρχει η δυνατότητα προβολής της ταινίας σε μια μεγάλη οθόνη, τα παιδιά μπορούν να χωριστούν στις ομάδες τους και μέσω του YouTube να παρακολουθήσουν το ντοκιμαντέρ της ΕΡΤ1 «Ελληνισμός και Δύση- Το χρονικό της Τέταρτης Σταυροφορίας» (<https://www.youtube.com/watch?v=2vB3F-8qdS4>) διάρκειας 27 λεπτών, όπου οι μαθητές βλέπουν παραστατικά την αλλαγή της πορείας και κατανοούν τους λόγους για τους οποίους αυτή έγινε. Παράλληλα, ως προς το αισθητικό τομέα γίνονται γνώστες του τρόπου μιας μεσαιωνικής πολιορκίας, ενώ ως προς τον ηθικό τομέα βρίσκονται απέναντι στη βαρβαρότητα και την αγριότητα που επιφέρει ο πόλεμος, αλλά και τη δημιουργία ενός ιστορικού γεγονότος ανάλογα με τις εκάστοτε συγκυρίες που επικρατούν και τα πρόσωπα που πρωταγωνιστούν. Με το τέλος της προβολής, ο εκπαιδευτικός θέτει ερωτήματα στα παιδιά που κεντρικό στόχο έχουν την αντιπαράθεση του σκοπού που πρόβαλε η αρχική ιδέα των Σταυροφοριών και τα αποτελέσματα τα οποία τελικά προκλήθηκαν. Η διδασκαλία της παρούσας ενότητας έγινε με βάση την πρώτη ταινία, ωστόσο, επειδή εντοπίστηκαν προβλήματα τόσο στην ανεύρεσή της, όσο και στην προβολή της, προτείνεται και ένα πιο εύκολα προσβάσιμο υλικό, το οποίο οι μαθητές μπορούν ακόμα και μόνοι τους να αναζητήσουν και να επεξεργαστούν.

Η εμπέδωση του οπτικοακουστικού υλικού θα γίνει μέσω της δραματοποίησης, καθώς ζητούμε από τις ήδη υπάρχουσες ομάδες να ενσαρκώσουν κάποιο πρόσωπο επιλέγοντας ανάμεσα σ' έναν σταυροφόρο, σ' έναν βυζαντινό και σ' έναν μουσουλμάνο. Αφού γίνει η επιλογή, οι μαθητές θα γράψουν ένα μικρό κείμενο, πρότυπο ημερολογίου, στο οποίο θα αφηγούνται είτε ένα φανταστικό γεγονός, είτε συναισθήματα, είτε φόβους-ενδεικτικά, ωστόσο, της κατάστασης που βίωναν. Μέσω των κειμένων, οι μαθητές θα μπορούν να εκφράσουν όσα τους έκαναν ιδιαίτερη εντύπωση κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας, ενώ μέσω της έκφρασης συναισθημάτων θα γίνουν μέτοχοι του γεγονότος σε μια πιο ολοκληρωμένη μορφή, καθώς τους δίνεται η δυνατότητα να διαισθανθούν και να σκεφτούν με τρόπο παρόμοιο των πρωταγωνιστών. Η καταγραφή του κειμένου θα γίνει στους Η/Υ, καθώς οι μαθητές έχουν ήδη μεταφερθεί στην αίθουσα Πληροφορικής για να παρακολουθήσουν την ταινία. Στη συνέχεια, θα αποθηκεύσουν τα κείμενα για να τα

επεξεργαστούν μέσω του λογισμικού παρουσίασης, δραστηριότητα στην οποία θα λάβουν μέρος την τρίτη και τελευταία ώρα του μαθήματος.

Εν κατακλείδι, ένας τέτοιος τύπος επιλόγου του μαθήματος βοηθά όχι μόνο στην εμπέδωση αυτών που ειπώθηκαν μ' ένα περισσότερο δημιουργικό, ενεργητικό και πρωτότυπο τρόπο, αλλά και στην εξωτερίκευση συναισθημάτων μέσω της καλλιέργειας του γλωσσικού κώδικα και της ενίσχυσης της φαντασίας που τόσο τα παιδιά έχουν ανάγκη.

3^η Διδακτική Ώρα

Όπως έχει αναφερθεί στη θέσπιση των προσδοκιών, σημαίνοντας στόχος του μαθήματος καθίσταται, ανάμεσα στα άλλα, η άμεση συσχέτιση του ιστορικού γεγονότος που εξετάζεται με σύγχρονα δρώμενα, τα οποία οι μαθητές θα πρέπει να είναι σε θέση να αποκωδικοποιήσουν και να σκεφτούν κριτικά απέναντι σ' αυτά. Η τρίτη, λοιπόν, διδακτική ώρα θα αφιερωθεί στη σύνδεση του παρελθόντος με το παρόν και στη διοχέτευση της διδαχθείσας γνώσης σε πραγματικότητες που λαμβάνουν χώρα στη σύγχρονη εποχή. Αφού οι μαθητές μεταφερθούν στην αίθουσα της πληροφορικής-την οποία ο φιλόλογος θα έχει προετοιμάσει με τη βοήθεια του καθηγητή της πληροφορικής-, θα αφιερωθεί το πρώτο πεντάλεπτο της διδακτικής ώρας, αρχικά, σε μια σύνδεση των όσων έχουν ειπωθεί. Έπειτα, θα τεθεί το θέμα της νέας διδακτικής ενότητας, η οποία είναι «**Οι σύγχρονες σταυροφορίες**», κατά την οποία οι μαθητές καλούνται να προβληματιστούν αν πόλεμοι και βίαια φαινόμενα της σημερινής κοινωνίας προβάλλονται με προπαγάνδα, υψώνουν τη θρησκευτική πίστη ως αφορμή, έχοντας, ωστόσο, άλλα συμφέροντα και σκοπούς και αν, εν γένει, εμφανίζονται συρράξεις που έχουν τα χαρακτηριστικά των μεσαιωνικών σταυροφοριών. Στόχος του μαθήματος θα είναι η δημιουργία ενός «κολάζ», στο οποίο θα παρατεθεί εικαστικό, φωτογραφικό και λογοτεχνικό υλικό που τα ίδια τα παιδιά θα δημιουργήσουν με τη βοήθεια των ΤΠΕ. Οι κατευθυντήριοι άξονες σύμφωνα με τους οποίους θα γίνει η ανάλυση και η επεξεργασία του θέματος θα είναι οι νέες τεχνολογίες και οι καλλιτεχνικές δραστηριότητες, αποτελώντας τους δύο βασικούς πυλώνες προσπέλασης του μαθήματος. Θα επιχειρηθεί, με άλλα λόγια, να συγκεραστούν δυο διαφορετικές διδακτικές μέθοδοι, οι οποίες, ωστόσο, είναι ιδιαίτερα αγαπητές στα παιδιά: η ενασχόληση με τους υπολογιστές και οι καλλιτεχνικές δημιουργίες.

Έτσι, λοιπόν, ο εκπαιδευτικός χωρίζει τους μαθητές σε ομάδες με γνώμονα αυτή τη φορά τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντά τους και τους αναθέτει επιμέρους εργασίες με τις οποίες θα ασχοληθούν στο σύνολο της τρίτης και τελευταίας ώρας του μαθήματος (οι ομάδες που δημιουργήθηκαν όταν εφαρμόστηκε το παρόν διδακτικό σχέδιο ήταν τρεις). Στην πρώτη ομάδα ο εκπαιδευτικός προτείνει ιστότοπους (<http://www.oepk.gr/oepk/el/.html>), από τους οποίους οι μαθητές θα αντλήσουν εικαστικό, φωτογραφικό, λογοτεχνικό υλικό τόσο των μεσαιωνικών Σταυροφοριών, όσο και των πολέμων που συμβαίνουν σήμερα καταδεικνύοντας την ομοιότητα της φρίκης που προκάλεσαν και προκαλούν αυτοί οι «Ιεροί Πόλεμοι». Οι ιστοσελίδες που προτάθηκαν είναι οι ακόλουθες (ο κάθε εκπαιδευτικός μπορεί να τις εμπλουτίσει):

- www.google.gr-εικόνες,
- www.stin-e-taxi.blogspot.com
- www.picsearch.com
- www.paremvasis.gr/2003/ae/n240303.htm
- www.medievalcrusades.com
- www.nationalphilistine.com
- <http://www.antinews.gr/2011/03/21/92427/>

Ταυτόχρονα, η δεύτερη ομάδα θα παράγει η ίδια εικαστικό υλικό αποτυπώνοντας σκέψεις, συναισθήματα και ό,τι τα παιδιά θεωρούν σχετικό με την ενότητα που εξετάζουν. Αυτή η ομάδα στη συνέχεια θα σκανάρει τα έργα της έτσι ώστε να γίνουν μέρος της τελικής παρουσίασης. Όσο οι ομάδες εργάζονται στις παραπάνω δραστηριότητες, η τελευταία ομάδα θα ασχοληθεί με τη διαδικασία της συγκέντρωσης του υλικού, της σύνθεσης και της παρουσίασης. Με άλλα λόγια, οι μαθητές αυτής της ομάδας θα κληθούν να συνθέσουν και να παρουσιάσουν το υλικό που έχει προκύψει από α. τα κείμενα που εκπονήθηκαν την

προηγούμενη διδακτική ώρα, β. το φωτογραφικό υλικό που θα επιλεγεί από το διαδίκτυο και, τέλος, γ. το εικαστικό υλικό που οι μαθητές θα δημιουργήσουν και όλα αυτά θα γίνουν μέσω του λογισμικού παρουσίασης (power point). Αφού γίνει η συγκέντρωση όλων των παραπάνω, οι μαθητές μπορούν να το αναρτήσουν σε μια πιθανή ιστοσελίδα της τάξης ή του σχολείου.

Με την ανάθεση αυτών των μικρών εργασιών οι μαθητές μπορούν να επιλέξουν τη θεματική που θα ασχοληθούν και θα εμπλακούν σε δραστηριότητες που αναδεικνύουν τα ιδιαίτερα χαρίσματά τους, καθώς στην ουσία ο κάθε μαθητής θα ασχοληθεί με θέματα που ο ίδιος θεωρεί ότι ταιριάζουν στην προσωπικότητά του. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι διακριτός ως προς τις υποδείξεις και το συντονισμό του εγχειρήματος-κυρίως κατά τη διάρκεια πλοήγησης στο διαδίκτυο-, ωστόσο, αφήνει τα περιθώρια επιλογής και ανάληψης ευθύνης στους μαθητές του. Το δημιουργικό εργαστήρι θα δώσει την ευκαιρία σε όλους τους συμμετέχοντες να γίνουν όχι μόνο άμεσοι μέτοχοι της γνώσης ενός ιστορικού γεγονότος, αλλά, μέσω της ανάπτυξης των ικανοτήτων τους, να παράγουν οι ίδιοι συμπεράσματα για τα ιστορικά γεγονότα που μαθαίνουν και για εκείνα που εξελίσσονται στις μέρες μας.

Αξιολόγηση των μαθητών

Η διαδικασία της αξιολόγησης αποτελεί το τελικό στάδιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας και, παρά τα όσα μειονεκτήματα και αρνητικές αποχρώσεις έχει η έννοιά της, καθίσταται σημαντική (Μονιότ, 2000). Επιλέγοντας ο εκπαιδευτικός μια μέθοδο αξιολόγησης – διαμορφωτική ή επαληθευτική- βασίζεται στα ακόλουθα στάδια: αρχικά, στον τρόπο με τον οποίο οι μαθητές του προσεγγίζουν τις πηγές, μιας και ο τρόπος ανάγνωσης και ανάλυσης των πηγών παρουσιάζει στον εκπαιδευτικό την ωριμότητα του μαθητή και την ευχέρειά του στην κριτική ιστορικών δεδομένων και την εξαγωγή συμπερασμάτων. Καθώς οι μαθητές θα είναι σε θέση να ανιχνεύσουν μέσα από τα κείμενα τις εκφράσεις και τα νοήματα που είναι βασικά για την εξέλιξη του μαθήματος, ο καθηγητής δύναται να κατανοήσει τον βαθμό ικανότητας κατανόησης του ιστορικού φαινομένου που εξετάζεται. Σε αυτή τη φάση του μαθήματος συνυπολογίζεται, επίσης, ο βαθμός συνεργατικότητας των μαθητών, αλλά και η προαίρεσή τους για αλληλοβοήθεια και συμμετοχή κατά τη διάρκεια της διδακτικής ώρας. Το επόμενο στάδιο είναι το κείμενο που θα κλιθούν οι μαθητές να γράψουν στη δεύτερη διδακτική ώρα και στο οποίο θα αποτυπώσουν ουσιαστικά αυτό που έχουν αποκομίσει. Στο σημείο αυτό αξιολογείται ο τρόπος έκφρασης, αλλά κυρίως η ουσία του νοήματος, το οποίο, άλλωστε, είναι ενδεικτικό για την κατανόηση της εποχής και της ουσίας των Σταυροφοριών. Τέλος, σημαντική είναι και η συμμετοχή στην εκπόνηση των εργασιών, με δεδομένο ότι ο καθένας θα αξιολογηθεί με βάση τις ιδιαίτερες ικανότητες και κλίσεις του. Επειδή οι μαθητές καλούνται να αποκομίσουν το γενικότερο κλίμα μέσα στο οποίο αναδείχθηκαν οι Σταυροφορίες και συνεχίζουν να αναδεικνύονται, γι' αυτό και κεντρικός άξονας της αξιολόγησης θα πρέπει να είναι ο βαθμός κατανόησης του ουσιαστικού νοήματος του ιστορικού γεγονότος. Είναι, επίσης, φυσικό ότι ονόματα, ημερομηνίες, τόποι θα ειπωθούν πολλές φορές στο μάθημα, αλλά κύριο μέλημα του εκπαιδευτικού είναι η ανάδειξη της πολυδιάστατης ιστορικής συγκυρίας και της πραγματικής φύσης του γεγονότος έτσι ώστε αυτή να γίνεται εποικοδομητική στο σήμερα, βοηθώντας τους στη δημιουργία ευσυνειδητών και σκεπτόμενων πολιτών. Η συμμετοχή, η προσπάθεια, η έκφραση και η φαντασία θα αποτελέσουν επιπρόσθετους παραμέτρους βάσει των οποίων θα συνυπολογιστεί μια συνολικότερη εκτίμηση για την γενική αξιολόγηση του μαθητή.

Αποτίμηση- Βελτίωση του διδακτικού έργου

Το διδακτικό εγχείρημα που παρουσιάστηκε, σχεδιάστηκε με σκοπό να εμπλέξει τους μαθητές σε δημιουργικές δράσεις πάνω σε μια ενότητα αρκετά δύσκολη. Κατά τη διάρκεια προσπέλασης των εννοιών, οι μαθητές επιδείκνυαν όλο και μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Αποκορύφωμα της συμμετοχής τους αποδείχθηκε η τρίτη διδακτική ενότητα, όπου η συλλογή υλικού, η οργάνωσή του και η όλη ενασχόληση με εικαστικό και λογοτεχνικό υλικό μέσω των ΤΠΕ ενίσχυσε τη θέληση τους να εμπλακούν ενεργά στη μαθησιακή διαδικασία. Το «εργαστήρι» που δημιουργήθηκε έδωσε την ευκαιρία σε όλους τους μαθητές να ασχοληθούν με δραστηριότητες επιλογής τους με ιδιαίτερη ευχαρίστηση στην παραγωγή του τελικού έργου.

Συγκεκριμένα, όσο αφορά τη χρήση ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία, οι μαθητές χρησιμοποίησαν και αξιοποίησαν τις δυνατότητες τους στα λογισμικά και στο διαδίκτυο: πλοηγήθηκαν και εξερεύνησαν ηλεκτρονικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, καθώς τους ζητήθηκε η συλλογή εικόνων/κειμένων, εξασκήθηκαν στη σύνθεση και επεξεργασία κειμένων, καθώς τους ζητήθηκε η καταγραφή συναισθημάτων/σκέψεων και, τέλος, εργάστηκαν στην παρουσίαση των ερευνών τους, καθώς τους ζητήθηκε η ανάρτηση των συμπερασμάτων της έρευνας που είχαν κάνει. Όλη αυτή η διαδικασία-καταγραφή, συγκέντρωση, επιλογή, αξιοποίηση- έφερε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός ιδιαίτερου «κολάζ» με πλούσιες αντιπολεμικές αναφορές μέσα από την ενεργητική μάθηση, τη συνεργασία και την αλληλεπίδραση των ομάδων.

Ωστόσο, πρέπει να επισημανθούν και οι δυσκολίες που παρουσιάστηκαν, οι οποίες εντοπίζονται κυρίως κατά τη διάρκεια της τελευταία ώρας των «Σταυροφοριών»: ο χειρισμός ξένου περιβάλλοντος από τον εκπαιδευτικό και η προσπάθεια συντονισμού όλων των ομάδων ήταν μια δύσκολη διαδικασία και, πιθανόν, να κρίνεται χρήσιμη και η παρουσία-συνδιδασκαλία ενός καθηγητή Πληροφορικής που θα μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά κυρίως στη δραστηριότητα της παρουσίασης. Τέλος, για την έκβαση όλου του εγχειρήματος χρειάστηκε επιπρόσθετος χρόνος(ο οποίος παραχωρήθηκε από τον καθηγητή Πληροφορικής).

Στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος, όπου το παρόν διδακτικό πλάνο παρουσιάστηκε και αξιολογήθηκε, συζητήθηκε η βελτίωση και ο εμπλουτισμός του με τις ακόλουθες προτάσεις:

- η δημιουργία φύλλων εργασίας, τα οποία θα μπορούσαν να δοθούν στις ομάδες εργασίας κατά την πρώτη ή την τελευταία ώρα της διδακτικής ενότητας βάσει των οποίων οι μαθητές θα καθοδηγούνται στις εργασίες τους(<http://users.sch.gr/tgiakoum/history2007/historyB-menu.html>)
- η χρήση λογισμικών όπου τα παιδιά θα μπορούσαν να ζωγραφίσουν στους Η/Υ και τα οποία παρέχονται δωρεάν στο εκπαιδευτικό δίκτυο.

Παράρτημα

Παρατίθενται ενδεικτικά αποσπάσματα των πηγών που θα δοθούν την πρώτη διδακτική ώρα στους μαθητές:

Για την πρώτη ομάδα: *a. «Γενναιότατοι στρατιώτες...Μην αφήνετε να σας κρατήσει στην πατρίδα ούτε η ιδιοκτησία, ούτε οικογενειακή φροντίδα. Γιατί αυτή η χώρα, που περιβάλλεται από όλες τις μεριές από θάλασσα και οροσειρές, είναι υπερπλήρης από σας. Δεν της περισσεύουν τα πλούτη. Μόλις και μετά βίας μπορεί να θρέψει αυτούς που την καλλιεργούν. Γι' αυτό αλληλοτρώγεστε και σπαράζετε μεταξύ σας[...]Ο όρος προήλθε από τον *cruce signatus*, το μικρό σταυρό που άλλοτε ραβόταν στα ρούχα και άλλοτε χαρασσόταν στο δέρμα των πιστών»*(<http://digitalschool.minedu.gov.gr>.)

b. «Γιατί έγιναν οι Σταυροφορίες; Ένας Γερμανός ιστορικός το 1841 υποστηρίζει ότι οι αιτίες ήταν, κατά πρώτον, οι φιλοδοξίες του πάπα Ουρβανού Β', καθώς μέσα από την απελευθέρωση των Αγίων Τόπων, αναμειγνύεται ο πόθος τους για ν' αυξήσουν τη δύναμη και την εξουσία τους. Το δεύτερο κίνητρο είναι τα υλικά ελατήρια που επηρέασαν τις κατώτερες τάξεις, οι οποίες πήραν μέρος στις εκστρατείες για να ικανοποιήσουν προσωπικές φιλοδοξίες. Οι πιο φτωχοί μέσω της πίστης βρήκαν διέξοδο για να απαλλαγούν από τη φτώχη και σκληρή ζωή του φέουδου. Όσοι θανατώνονταν κατά τις σταυροφορικές εκστρατείες είχαν το προνόμιο ειδικού

συγχωροχαρτιού για τις αμαρτίες που είχαν διαπράξει και θεωρούνταν στη συνείδηση του λαού μάρτυρες. Οι κληρικοί της εποχής προωθούσαν απόψεις όπως ότι οι δίκαιοι δεν έπρεπε να φοβούνται ότι θα τους καταλογιζόταν ως αμαρτία το να σκοτώσουν τον εχθρό του Ιησού Χριστού, ότι ο στρατιώτης του Χριστού μπορεί εκ του ασφαλούς να σκοτώσει και ακόμη περισσότερο να σκοτωθεί και ότι όταν ο στρατιώτης πεθάνει, ωφελεί τον εαυτό του ενώ όταν σφαγιάζει, ωφελεί τον Χριστό».(Vasiliev, χ.χ.)

Για τη δεύτερη ομάδα: α. «Ο Αλέξιος, ο βυζαντινός αυτοκράτορας, προσπάθησε να μετατρέψει αυτή τη μαζική κίνηση των Σταυροφόρων προς την Κωνσταντινούπολη προς όφελος της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Σκοπός του ήταν να πάρει πίσω τα εδάφη της Ανατολής, καθώς θα έκανε τις ανάλογες συμφωνίες με τους Σταυροφόρους.[...]Ο Αλέξιος, διαβάζοντας το γράμμα του Βοημούνδου, κατάλαβε ότι ήταν αμετάπειστος και αποφάσισε να ανακόψει την πορεία του σχεδιάζοντας την επίθεση του Βυζαντινού στρατού. Είναι, άλλωστε, στη φύση των βαρβάρων ανθρώπων: να ζητούν συνεχώς δώρα, αλλά να μην κάνουν αυτά για τα οποία τα δώρα τους προσφέρθηκαν(Sheperd,1988). δ Αυτά έκαναν ο χάλκινος αυχένας, το αλαζονικό μυαλό, το ευθύ μέτωπο, η πάντα ξυρισμένη και νεανική επιδερμίδα, το μετέωρο μάτι, η άπληστος γνάθος, η χωρίς στοργή άποψη, η τραχιά ομιλία και οι οποίοι θεώρησαν ότι είναι πιο σοφοί, αγαπούν περισσότερο την αλήθεια, είναι πιο έξυπνοι, ευσεβείς και φυλάττουν με μεγαλύτερη ακρίβεια τις διαταγές του Χριστού από εμάς τους Γραικούς. Αφού, λοιπόν, σήκωσαν στους ώμους τους τον Σταυρό αθετώντας υποσχέσεις και παραβαίνοντας τον Θείο Λόγο, πέρασαν από χριστιανικές χώρες και πολέμησαν με τους Σαρακηνούς χύνοντας άφθονο αίμα, εκπόρθησαν την Ιερουσαλήμ.» (Αλεξιάς, Ενδεκάτη, ΙΧ, 1, σσ.80-82 και 348-349). γ. «Οι Βυζαντινοί παρουσίαζαν τους Λατίνους σαν μπαμπούλες και έσπειραν τον φόβο στους μουσουλμάνους για το ποιοι ήταν οι Λατίνοι, καθώς αυτοί δεν γνώριζαν ότι σκοπός των Σταυροφόρων ήταν η Ιερουσαλήμ. Καθώς κυλούσε ο 12ος αιώνας, αυτές οι εχθρικές και διόλου κολακευτικές περιγραφές, άρχισαν να επεκτείνονται σε όλους τους Βυζαντινούς, περιγράφοντας τους ως αδύναμους και θηλυπρεπείς και ταυτοχρόνως διπρόσωπους και αναξίπιστους. Τους ανέφεραν πάντα ως "Έλληνες" και ποτέ ως "Ρωμαίους", οι οποίοι ανέβαζαν κάποιον στην εξουσία τη μία μέρα, για να τον στείλουν την επόμενη, στην εξορία. Οι Βυζαντινοί είχαν χάσει τις αρετές των προγόνων τους, των Αρχαίων Ελλήνων και είχαν κληρονομήσει μόνο τα ελαττώματά τους. Ο χρονικογράφος Ούντιουκιντ του Κορβέ δεν έκρυβε την απέχθειά του για το ότι οι Έλληνες νικούσαν διά του δόλου όσους δεν μπορούσαν να νικήσουν διά της δυνάμεως, ενώ καταφερόταν με μανία κατά των μαλθακών, θηλυπρεπών πλασμάτων μα τα μακριά μανίκια και τις κουκούλες...»(Χωνιάτης, <http://hdl.handle.net/10442/hedi/20148>, Χρονική Δίηγησις, σσ. 575-576).

Για την τρίτη ομάδα: «Υπήρχαν συνεχώς διενέξεις μεταξύ των Σταυροφόρων για τις περιοχές που καταλάμβαναν, καθώς οι φεουδάρχες πήραν μέρος στις εκστρατείες για την προσάρτηση ολόενα και περισσότερο εδαφών και όχι για την απελευθέρωση του Παναγίου Τάφου. Μάλιστα, με κόλπα προσπαθούσαν να επιβάλλει ο καθένας τις δυνάμεις του και να εκτοπίσει τους υπόλοιπους. Πιθανόν να μην μάθουμε ποτέ ποια ήταν τα κίνητρα των στρατευμάτων των Σταυροφοριών, ωστόσο, το σίγουρο είναι πως ο καθένας ξεκινούσε για την εκπλήρωση των δικών φιλοδοξιών και σκοπών, χωρίς να υπάρχει κάποιο οργανωμένο σχέδιο ή κάποιος αρχηγός..χαρακτηριστικό ήταν το παράδειγμα του Ραϋμούνδου, ο οποίος εξαπατήθηκε και από τον συμπολεμιστή του Βοημούνδο όταν κατέλαβαν οι Σταυροφόροι την Αντιόχεια[.]Παράλληλα πολλοί ηγεμόνες ονειρεύονταν πλούτη, δόξα και περιπέτειες. Ακόμη και οι απλοί άνθρωποι και στρατιώτες που ακολούθησαν είχαν τα δικά τους όνειρα για πλούτη, αναγνώριση και μια καλύτερη ζωή.. Όλοι όσοι πήραν μέρος άμεσα ή έμμεσα ήθελαν να κερδίσουν κάτι αλλά τα αποτελέσματα των σταυροφοριών άλλαξαν εντελώς διαφορετικά την Ευρώπη από αυτό που περίμεναν. Οι Σταυροφορίες ήταν επιθετικοί πόλεμοι εναντίον αλλόπιστων, και η τέταρτη πόλεμος κατακτητικός εναντίον του Βυζαντίου»(Γκρουσέ,1988).

Για την τέταρτη ομάδα: «..οι επίσκοποι και οι παπάδες του στρατεύματος μίλησαν μεταξύ τους και αποφάσισαν ότι η μάχη ήταν δίκαιη και ότι έπρεπε να γίνει η επίθεση γιατί οι κάτοικοι της Κωνσταντινούπολης ήταν παλιά πιστοί στον νόμο της Ρώμης και τώρα δεν υπάκουαν σ' αυτόν...η επίθεση δεν ήταν καθόλου αμαρτία, αλλά μια μεγάλη αγαθοεργία. Είπαν, λοιπόν, σε όλους ότι ο Αγώνας ήταν δίκαιος γιατί οι Έλληνες ήταν προδότες και δολοφόνοι και είχαν

παρανομήσει...στο όνομα του Θεού και του Πάπα θα έκαναν την επίθεση ενάντια στους Έλληνες, γιατί οι Έλληνες ήταν εχθροί του Κυρίου». «Όταν οι Δυτικοί εισέβαλλαν στην Πόλη υπήρξε τέτοιος τρόμος, ενώ οι σφαγές και οι βιασμοί δεν συγκρίνονταν ούτε με την στάση των Σαρακηνών όταν κατέκτησαν την Ιερουσαλήμ.[..]. Όλοι οι σταυροφόροι είχαν μείνει εκστασιασμένοι με την πολυτέλεια των μνημείων και τους θησαυρούς της. Γράφει για την Αγία Σοφία: ο χώρος που διαβαζόταν το ευαγγέλιο ήταν τόσο πλούσιος που κανείς δεν μπορεί να τον περιγράψει. «Οι σταυροφόροι προέβησαν σε αρπαγές εικόνων, ιερών λειψάνων, χύσιμο της Θείας Κοινωνίας στο έδαφος. Τα δοχεία της εκκλησίας είτε τα έσπαζαν και έπαιρναν τη διακόσμηση τους, είτε τα χρησιμοποιούσαν για να τρώνε και να πίνουν. Η Αγία Τράπεζα διαμελίστηκε και μοιράστηκε μαζί με άλλα πολύτιμα αντικείμενα». [...] Στη συνέχεια, άρχισε η λεηλασία της πόλης. Ποτέ στην Ευρώπη δεν είχε πραγματοποιηθεί μια τόσο συστηματική και ανελέητη λεηλασία. Ποτέ ο στρατός ενός χριστιανικού κράτους δεν είχε λεηλατήσει μια πόλη με τόσο βάρβαρο τρόπο, όσο εκείνος με τον οποίο λεηλάτησαν την πόλη εκείνοι οι στρατιώτες του Χριστού, που είχαν ορκιστεί να παραμείνουν αγνοί, είχαν υποσχεθεί ενώπιον του Θεού να μη χύσουν χριστιανικό αίμα.[...]. Η βυζαντινή αυτοκρατορία αποδυναμώθηκε περισσότερο, οι Άραβες και οι Τούρκοι βελτίωσαν τις τακτικές τους, έμαθαν καινούρια γι' αυτούς όπλα από τους σταυροφόρους, εφηύραν νέα δικά τους και κατάφεραν να τερματίσουν την κυριαρχία των σταυροφόρων στην Ανατολή. Ήδη, το ενδιαφέρον στη Δύση για τις σταυροφορίες είχε εξαντληθεί.....και η εποχή των σταυροφοριών τελείωσε και τυπικά»(Κόλια- Δερμιτζάκη, Ιστορικά της εφημ. Ελευθεροτυπία, 26/5/05, τευχ.287, σσ.20-25).

Για την πέμπτη ομάδα: «Σχεδόν όλοι οι πόλεμοι που φέρουν τη σφραγίδα της θρησκείας, έχουν στη βάση τους πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα, υποστηρίζουν οι μελετητές «Με τη δύναμη του Θεού στο πλευρό μας, θα θριαμβεύσουμε στο Ιράκ», διακήρυττε ο Τζορτζ Μπους, πριν τον πόλεμο... «Πολεμήστε, σαν να σας έδωσε εντολή ο Θεός», καλούσε στο αντίπαλο στρατόπεδο τους Ιρακινούς ο Σαντάμ Χουσεΐν... Ηγέτες που επικαλούνται τον Θεό για να δικαιολογήσουν τις επεκτατικές τους βλέψεις...Στρατοί που επικαλούμενοι τη βοήθεια του Θεού ξεκινούν εκστρατείες και εξαπολύουν επιδρομές... Ποια είναι η σχέση του Θεού με τον πόλεμο; Αποτελούν η θρησκεία και οι θρησκευτικές διαφορές αιτίες συγκρούσεων; Σχεδόν όλοι οι θρησκευτικοί πόλεμοι κρύβουν πίσω τους πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα και εδαφικές διεκδικήσεις, υποστηρίζουν στον «Ελεγχο Πολέμου» ερευνητές του Τμήματος Ειρηνευτικών Μελετών στο Πανεπιστήμιο του Μπράντφορντ. Όπως αναφέρει η έρευνα, οι ένοπλες συγκρούσεις σπανίως, εάν όχι ποτέ, δεν αφορούν αποκλειστικά τη θρησκεία. Αν και γίνονται στο όνομα μιας ανώτερης δύναμης, οι ρίζες τους εντοπίζονται σε παράγοντες περισσότερο... ευτελείς: Οικονομία, πολιτική, φυσικές πηγές, εδαφικά δικαιώματα, εθνικότητα, ταυτότητα. Όταν οι ΗΠΑ και η Βρετανία προετοίμαζαν το έδαφος για τις πολεμικές επιχειρήσεις στο Ιράκ, η σχέση θρησκείας-πόλεμου επανήλθε στο προσκήνιο... «Ιερός πόλεμος», «δίκαιος πόλεμος», «σύγκρουση πολιτισμών» ήταν μερικοί από τους όρους που αναφέρονταν κατά κόρον. Όπως όμως αναφέρει η έρευνα, η εισβολή στο Ιράκ είναι ένας πόλεμος που φραστικά αποδόθηκε στη θρησκεία. Τη θρησκευτική συνείδηση όμως ενός και μόνο ανδρός, του Τζορτζ Μπους. Το διάσημο πανεπιστήμιο του Καΐρου Ελ-Αζχάρ ονόμασε τον πόλεμο του Ιράκ «νέα σταυροφορία» εναντίον των Μωαμεθανών. Μετά την 11η Σεπτεμβρίου, ο περιβόητος όρος «Σταυροφορία» ξαναεμφανίστηκε στην διεθνή πολιτική γλώσσα. Πρόκειται για μια περίεργη μεταφορική χρήση της λέξης, που εκπλήσσει, και που δίνει λαβή στην υποψία ότι, στην καλύτερη περίπτωση, υπάρχει άγνοια των ιστορικών γεγονότων που γέννησαν αυτόν τον όρο. Ο πρόεδρος Μπους, μίλησε για «νέα Σταυροφορία» και για «νίκη στον πρώτο πόλεμο του 21ου αιώνα». Κατ' αυτήν την άποψη η επίθεση και ο πόλεμος στο Ιράκ συνιστούν «θεϊκή αποστολή υπέρ της δημοκρατίας», αντιτρομοκρατική εκστρατεία, και «ηθικό αγώνα» των Η.Π.Α.»(Dr. Lang-Γρυπάρη, <http://www.filosofia.gr/item.php?id=263>).

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Γκρουσέ Ρενέ(1988), *Ιστορία των Σταυροφοριών*, μτφρ. Ανδρέας Πάγκαλος, Αθήνα: εκδ. Γκοβόστη

Κόκκος Αλέξης(2008), *Εισαγωγή στην εκπαίδευση ενηλίκων, Εκπαιδευτικοί μέθοδοι Ομάδα εκπαιδευομένων*, τομ. Δ, Πάτρα: ΕΑΠ

Κόκκινος Γ., Μαυροσκούφης Δ., Γατσωτής Π.& Λεμονίδου Ε.(2010), *Τα συγκρουσιακά θέματα στη διδασκαλία της ιστορίας*, Αθήνα: εκδ. νοόγραμμα

Κόλια- Δερμιτζάκη Αθηνά, Η λεηλασία της Κωνσταντινούπολης στο 1204: η πρώτη Άλωση της Πόλης, *Ιστορικά της εφημ. Ελευθεροτυπία*, 26/5/05, τευχ.287, σσ. 20-25

Moniot Henri(2000), *Η διδακτική της Ιστορίας*, μτφρ. Θεοδώρα Κάβουρα, Αθήνα: εκδ. Μεταίχμιο

Shepard Jonathan(1988), *When Greek meets Greek: Alexius Comnenus and Bohemond in 1097-1098*, *BMGS*, University of Birmingham, σσ.185- 277

Τζόνathan Χάρρις(2004), *Το Βυζάντιο και οι σταυροφορίες*, μτφρ. Λεωνίδας Καρατζάς, Αθήνα: εκδ. Ωκεανίδα

Σχολικό βιβλίο Ιστορίας Β΄ Λυκείου, Βιβλίο καθηγητή, ΟΕΔΒ – Αθήνα.

Vasiliev A. A.,(χ.χ.), *Ιστορία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, Η πρώτη Σταυροφορία και το Βυζάντιο*, μτφρ. Δημοσθένης Σαβράμης, τομ. Α΄, Αθήνα: εκδ. Μπεργαδής

Πρωτότυπες πηγές

Αλεξιάς(1967), μτφρ. Αλόη Σιδέρη, τόμος Β΄, Αθήνα: εκδόσεις Άγρα

Ηλεκτρονικές πηγές

<http://digitalschool.minedu.gov.gr>

<http://www.filosofia.gr/item.php?id=263>

<http://users.sch.gr/tgiakoum/history2007/historyB-menu.html>

<http://dide-anatol.att.sch.gr/tte/didistor10.doc>

<http://www.oepek.gr/oepek/el/.html>

<http://hdl.handle.net/10442/hedi/20148>

<https://www.youtube.com/watch?v=2vB3F-8qdS4>